

BEHEERSPLAN VOOR WATERLAND

December 1982

Tweede, herziene druk januari 1983

SAMENWERKINGSVERBAND van:

WERKGROEP JONGE BOEREN WATERLAND

CONTACT MILIEUBESCHERMING NOORD-HOLLAND

CENTRUM LANDBOUW EN MILIEU

BIBLIOTHEEK
AUFKUNSTTUNT VOOR NATUURBEHEER
POSTBUS 9331
6600 HB ARNHEM-NEDERLAND

719C31

RAPPORT NO. 1515

SAMENSTELLING:

Samenwerkingsverband van

Werkgroep Jonge Boeren Waterland (WJBW)
p/a Riny Bus, Burg. ter Laanstraat 109, 1501 TJ Zaandam
RABO-rekening 3107.53.678, Broek in Waterland

Contact Milieubescherming Noord-Holland (CMN)
Stationsstraat 6, 1506 DG Zaandam
Postgiro 1945544, Zaandam

Centrum Landbouw en Milieu (CLM)
Oudegracht 42, 3511 AR Utrecht
RABO-rekening 3942.82.388, Utrecht
Postgiro 4204713, Utrecht

December 1982

Tweede, herziene druk januari 1983

Dit beheersplan is te verkrijgen door f7,50 (inclusief porto)
over te maken op één van bovengenoemde rekeningen onder
vermelding van "Beheersplan Waterland".

BEHEERSPLAN VOOR WATERLAND

SAMENWERKINGSVERBAND van:

WERKGROEP JONGE BOEREN WATERLAND

CONTACT MILIEUBESCHERMING NOORD-HOLLAND

CENTRUM LANDBOUW EN MILIEU

INHOUD

	pag.
1. Inleiding	1
2. Achtergrond	3
2.1 Het oude beheersplan	3
2.2 Bezwaren	4
2.3 Gehonoreerd	5
2.4 Gezamenlijk onderzoek	5
2.5 Beheersplan samenwerkingsverband	6
3. Resultaten onderzoek	7
3.1 Vraagstelling	7
3.2 Maailand	8
3.3 Voorbeweid land	9
3.4 Effekt maaien op kuikens	10
3.5 Samenvatting	12
4. Beheersplan samenwerkingsverband	13
4.1 Doelstelling en uitgangspunten	13
4.2 Algemene opzet	15
4.3 Algemene beheersbepalingen	16
4.4 Minimumpakketten	17
4.5 Aanvullende bepalingen	22
4.6 Procedure vaststelling beheers- overeenkomst	24
4.7 Vergoedingen	25
4.8 Algemene betekenis beheersplan	26
5. Slot	29
5.1 Verder onderzoek	29
5.2 Landelijk	30
5.3 Tenslotte	30
6. Literatuur	31

1 INLEIDING

Februari 1982 is in Waterland een samenwerking ontstaan tussen de Werkgroep Jonge Boeren Waterland (WJBW), het Contact Milieubescherming Noord-Holland (CMN) te Zaandam en het Centrum Landbouw en Milieu (CLM) te Utrecht.

Deze samenwerking kwam voort uit (deels) gemeenschappelijke kritiek op het ontwerp-beheersplan voor Waterland van december 1981. De groeperingen vonden dat dit plan te star was en niet werd gedragen door de betrokken boeren. Onder andere deze kritiek leidde ertoe, dat de Adviescommissie Noord-Holland op 24 februari j.l. besloot de vaststelling van het plan op te schorten.

De samenwerking tussen WJBW, CMN en CLM had ten doel om te komen tot gezamenlijke beheersvoorstellen die meer worden gedragen door de betrokkenen en betere kansen bieden voor landbouw en natuur in Waterland dan het plan van de AC. Daartoe werden twee activiteiten ondernomen:

1. Een gezamenlijk veldonderzoek om enkele ideeën van de WJBW over de relatie tussen weidevogels en graslandgebruik te toetsen;
2. Diskussies gericht op de totstandkoming van een beter beheersplan.

Het onderzoek werd in intensieve samenwerking uitgevoerd door de drie partijen, aangevuld met een groep vogelkenners, gekoördineerd door Dirk Tanger. Van het CLM werkten twee studenten mee. De onderwijsverantwoordelijkheid voor hun werk berust bij de vakgroep Milieubiologie van de Rijksuniversiteit te Leiden. Behalve van eigen gegevens kon gebruik worden gemaakt van het gelijktijdig in Waterland uitgevoerde onderzoek van provinciale besturen en rijksonderzoeksinstituten (COAL).

De diskussies over de beheersvoorstellen werden na de zomer gevoerd en

leidden na vele intensieve vergaderingen tot een gezamenlijk plan. Dit plan bouwt voort op eerdere beheersvoorstellen van de WJBW. Met nadruk wijzen we erop dat het plan niet het karakter draagt van een moeizaam na onderhandelingen bereikt kompromis, maar van een gemeenschappelijk voorstel, bereikt op basis van wederzijds overtuigen.

Dit rapport bevat:

- achtergrond en activiteiten van het samenwerkingsverband;
- de belangrijkste resultaten van het onderzoek van het samenwerkingsverband;
- het beheersplan van het samenwerkingsverband. Dit plan is op enkele punten nog onvolledig, bijv. wat betreft de vergoedingen.

2 ACHTERGROND

Het veldonderzoek en het beheersplan van het samenwerkingsverband komt voort uit kritiek op de plannen van de Adviescommissie Noord-Holland (AC). Hieronder wordt samengevat:

- wat de bepalingen waren uit het concept-plan van de AC;
- welke kritiek hierop door de WJBW naar voren is gebracht;
- welke kritiekpunten in het voorjaar door de AC werden gehonoreerd.
- welke activiteiten door het samenwerkingsverband zijn ondernomen.

2.1 Het oude beheersplan

De bepalingen van het ontwerp-beheersplan van december 1981 kwamen kortweg neer op:

- Handhaving van het polderpeil. Geen extra partikuliere onderbemaling;
- Geen voorjaarswerkzaamheden tussen 15 april en 15 juni (in vroege gebieden) resp. 20 juni (in late gebieden);
- Geen (kunst)mest uitrijden tussen 15 april en 15 resp. 20 juni (in vroege resp. late gebieden);
- Niet maaien en weiden voor 15 resp. 20 juni (in vroege resp. late gebieden);
- Op een beperkte oppervlakte: voorbeweiding tot uiterlijk 3 mei gevolgd door maaien na 27 juni (in vroege gebieden), resp. voorbeweiden tot 10 mei gevolgd door maaien na 29 juni (in late gebieden).

Verder werd een "100%-regel" voorgesteld: beheersovereenkomsten kunnen alleen worden afgesloten als de *gehele* in beheers- en reservaatgebied gelegen bedrijfsoppervlakte wordt aangeboden. Voor 70% van de bedrijfsoppervlakte is weliswaar ontheffing mogelijk, maar niet voor beide eerstgenoemde bepalingen.

2.2 Bezwaren

Tegen dit beheersplan zijn bezwaren gerezen bij een groot aantal boeren uit de streek en met name ook bij de WJBW. Deze golden niet zozeer de oppervlakten beheers- en reservaatgebied: die worden onder bepaalde voorwaarden aanvaardbaar geacht. Wel richten de bezwaren zich tegen de (starre) *ligging* van de gebieden en verder tegen de beheersbepalingen. De WJBW vond de bepalingen slecht *inpasbaar*, veel te weinig *flexibel* en bovendien weinig *doelmatig*:

- de 100%-regel is onoverkomelijk voor bedrijven die veel grond hebben in beheers- en reservaatgebieden;
- er wordt nog veel te weinig rekening gehouden met de specifieke Waterlandse omstandigheden en met de natuurlijke verschillen binnen Waterland. Weliswaar wordt onderscheid gemaakt tussen 'vroeg' en 'late' gebieden, maar de ligging daarvan klopt nauwelijks met de feitelijke natuurlijke verschillen;
- de maaidata zijn te laat wat leidt tot extra intensivering op de overige bedrijfsoppervlakte. Dit betekent een extra belemmering voor zowel de bedrijfsvoering als de weidevogels.

Op grond van deze en andere bezwaren pleitte de WJBW voor uitstel en herziening van het beheersplan.

In februari 1982 leidde dit voorstel na bemiddeling door het CLM tot een samenwerking tussen WJBW en CMN. Er werd besloten om in de bezwaarschriften aan de AC een gemeenschappelijk gedeelte op te nemen en om samen een veldonderzoek op te zetten ter toetsing van enige veronderstellingen van de WJBW. De belangrijkste *motieven* van dit gezamenlijk optreden van boeren en milieubeschermers waren:

- dat het natuurbeheer in Waterland in principe door boeren zal moeten plaatsvinden. De beheersbepalingen zouden enerzijds *inpasbaar* moeten zijn (d.w.z. dat alle bedrijven in Waterland - ook de moderne - met de bepalingen hun bedrijf kunnen rondzetten) en anderzijds *doelmatig* (d.w.z. dat de weidevogels - ook de zgn. kritische soorten - er niet op achteruit gaan);
- dat het voorliggende beheersplan van de AC niet voldeed aan deze eisen,
- dat door de slechte inpasbaarheid slechts weinig boeren een beheersovereenkomst zouden tekenen, wat ook nadelig zou zijn voor de weidevogels.

In het **gemeenschappelijke gedeelte** van de *bezwaarschriften* van CMN en WJBW werd gepleit voor:

- uitstel van het beheersplan met één jaar (wel streven naar afsluiten van beheerskontrakten in voorjaar 1983);
- nadere toetsing en uitwerking van het beheersplan van de WJBW;
- veldonderzoek naar de effecten van agrarisch grondgebruik op de broedsultaten van weidevogels in Waterland;
- onderzoek m.b.v. bedrijfsmodellen naar de wederzijdse effecten van bedrijfsvoering en natuurbeheer;
- regelmatige raadpleging van de direkt betrokkenen, zodat het beheersplan wordt gedragen door de streek.

2.3 Gehonoreerd

Mede ten gevolge van felle protesten van boeren op inspraakbijeenkomsten en bezwaarschriften besloot de AC tot uitstel van vaststelling van het beheersplan. Verder werden de volgende toezeggingen gedaan die tegemoet komen aan de bezwaren van WJBW en CMN (Procesverbaal bezwaarschriften, juni 1982):

- rekening houden met het beheersplan van de WJBW: "wordt in de verdere discussie meegenomen";
- verdere differentiatie van het beheersplan;
- gebruik maken van de resultaten van het weidevogelonderzoek van de COAL dat in het voorjaar van start gaat;
- betere onderbouwing van de inpasbaarheid van de beheersbepalingen.

2.4 Gezamenlijk onderzoek

Inmiddels ging het samenwerkingsverband door met het opzetten van eigen veldonderzoek naar het effect van graslandgebruik op weidevogels en grasproductie. De *doelstellingen* ervan gingen verder dan de beantwoording van een aantal vragen die een rol spelen bij de discussie over het beheersplan:

- het stimuleren van samenwerking tussen boeren en milieubeschermers;
- bijdragen aan de integratie van landbouw en weidevogelbeheer in Waterland (en zo mogelijk ook elders);
- bevorderen van de ontwikkeling van beheersplannen door direkt betrokkenen.

Vraagstelling, methode van onderzoek (o.a. bij vogelinventarisaties), resultaten en konklusies zijn uitvoerig in het samenwerkingsverband besproken en worden gedragen door alle deelnemende partijen. De belangrijkste konklusies zijn weergegeven in hoofdstuk 3. Ook is er overleg geweest met onderzoekers van de COAL en ambtenaren van BBL. In het voorjaar is de methode van onderzoek besproken met medewerkers van o.a. het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, het Centrum voor Agrobiologisch Onderzoek en het Proefstation voor de Rundveehouderij. In de nazomer zijn de resultaten van het weidevogelonderzoek uitgewisseld met die van de COAL.

2.5 Beheersplan samenwerkingsverband

In augustus heeft het samenwerkingsverband (o.a. in een brief van het CMN aan de SBL-Utrecht) aangekondigd voorstellen voor het beheersplan te zullen doen. In dit verband is ook gevraagd het nieuwe ontwerp-beheersplan van de AC ter visie te leggen.

Na de zomer, nadat de resultaten en konklusies van het veldonderzoek waren uitgewerkt, werd besloten tot het opstellen van een gezamenlijk beheersplan. Naast het onderzoek was hiervoor het beheersplan van de WJBW van 1980 een belangrijke basis. Verder zijn door alle partners in de samenwerking voorstellen ingebracht en diepgaand besproken. Dankzij gemeenschappelijke uitgangspunten, intensieve discussies en een inmiddels gegroeide stevige vertrouwensbasis is dit plan geen kompromis, maar een gezamenlijk gedragen voorstel.

Daarom wil het samenwerkingsverband zijn voorstellen in ruime kring ter discussie stellen door:

- de krant van de WJBW en bijeenkomsten met boeren in de streek;
- de krant van het CMN en bijeenkomsten met natuurbeschermers;
- ruime verspreiding van dit rapport.

3 RESULTATEN ONDERZOEK

3.1 Vraagstelling

Het onderzoek van het Samenwerkingsverband heeft ten doel gehad om meer inzicht te krijgen in de functie voor weidevogels van twee vormen van graslandgebruik op intensieve bedrijven waar geen gebruiksbeperkingen gelden:

1. Vroeg maaien;
2. Voorbeweiden gevolgd door een rustperiode.

In de natuurbescherming bestaat de vrees dat deze bedrijven en deze gebruiksvormen slechts weinig kunnen betekenen voor weidevogels, zeker voor gevoelige soorten als Grutto, Tureluur en Kemphaan. Door de Werkgroep Jonge Boeren Waterland is gesteld dat deze betekenis zeer groot kan zijn, vooral voor Kievit, Grutto en Tureluur. Dit onder meer omdat op vroeg land ook de vogels vroeger zouden gaan broeden.

Zowel voor vroeg maailand als voorbeweid land gaat het dan ook om de vraag: *welke soorten weidevogels vestigen zich in welke aantallen en zijn de leg-sels op tijd uit voor het maaien?*

Om op deze vraag een antwoord te krijgen is een uitvoerig veldonderzoek gedaan, voornamelijk in Waterland-Oost. Tevens is gebruik gemaakt van het onderzoek van het COAL dat in dezelfde periode plaatsvond, voornamelijk in andere delen van Waterland. Voor details verwijzen we naar het binnenkort te verschijnen onderzoeksverslag. In dit hoofdstuk vermelden we alleen de belangrijkste resultaten en konklusies voor Kievit, Grutto, Tureluur en Kemphaan. Achtereenvolgens: maailand en voorbeweid land.

3.2 Maailand

Totaal is 98 ha maailand zonder maaibeperking ('vrij'land) in Waterland-Oost bekeken. Hiervan is 57 ha vóór 1 juni gemaaid ('vroeg'land) en 41 ha daarna ('midden' en 'laat'land). Voor de overige gebieden in Waterland is het aantal gegevens over 'vrij'maailand te gering om te verwerken. Voor dit onderdeel zijn alleen uitgekomen of kapotgemaaide nesten verwerkt (plus nesten waar omheen is gemaaid). Dus niet de gepredeerde of verlaten nesten, die extra problemen opleveren met vinden, dateren en interpreteren. Dit betekent dat de genoemde dichtheden aan de lage kant zijn.

Kievit

Op het 'vrije' maailand vestigden zich 72 Kieviten. Dit leverde de hoge dichtheid op van 73 legsels per 100 ha. Deze Kieviten vestigden zich dermate snel dat slechts een klein percentage van de legsels werd uitgemaaid (4%). Niet minder dan 92% was meer dan 5 dagen vóór het maaien uit.

Op het 'vroeg'land was van de 38 nesten 13% 5 dagen vóór het maaien nog niet uit. Daarvan werden er 3 (8%) uitgemaaid.

Het lijkt er dus op dat voor deze soort maailand belangrijk is en uitstel van de maaidatum weinig extra zal opleveren.

Grutto

Het maailand leverde 73 Gruttolegsels op ofwel 74 per 100 ha. Van deze (niet gepredeerde of verlaten) nesten werd 10% uitgemaaid en kwam 81% meer dan 5 dagen vóór het maaien uit. Op het voor 1 juni gemaaide land waren 33 van de 45 nesten (74%) 5 dagen of eerder voor het maaien uit; 13% was op het moment van maaien nog niet uit.

Voor de Grutto lijkt maailand dus belangrijk en zal uitstel van de maaidatum weinig extra opleveren, althans voor wat betreft de eieren. Voor de pullen zie 3.4.

Tureluur

Het maailand leverde 13 uitgekomen of verwerkbaar nesten op. De dichtheid aan legsels op maaipercelen is niet nauwkeurig aan te geven vanwege het relatief grote aantal vermoede, maar niet gevonden legsels. Een niet onbelangrijk deel van de verwerkte legsels was tijdens het maaien nog aanwezig (23%) of kwam binnen 5 dagen voor het maaien uit (31%). Op het 'vroeg'

land kwamen 3 van de 8 legsels uit binnen 5 dagen voor het maaien en waren er nog 3 aanwezig bij het maaien.

Uitstel van de maaidatum met 1 week lijkt voor deze soort gunstig.

Kemphaan

Op maaipercelen zijn slechts 2 nesten gevonden. Deze nesten kwamen kort voor het maaien (1 juni) uit.

3.3 Voorbeweid land

In totaal werd 107 ha onderzocht waarvan 68 ha voorbeweid met koeien ('koeienland') en 39 ha met schapen ('schapenland'). Het zwaartepunt van het koeienland lag in Waterland-Oost, terwijl het schapenland zich voornamelijk in de overige gebieden bevond (inklusief de Schaalsmeer). De uitschaardata lagen voor schapenland tussen 16 april en 25 mei en voor koeienland tussen 26 april en 25 mei. Totaal zijn er 43 zogenaamde 'nieuwe' legsels gevonden van vogels die zich na het uitscharen van het vee vestigden. Door de lage grasproduktie ten gevolge van een koudeperiode is een groot aantal percelen die na voorbeweiding zouden worden gemaaid, nog een tweede keer beweid. Deze percelen zijn wel meegenomen om een indruk te verkrijgen van de *aantallen en soorten* vogels die zich nog vestigen na het uitscharen. Maar zij zijn *niet* meegenomen bij de konklusies over de *snelheid* van vestiging en daarmee over de benodigde rustperiode. Bij herbeweiding wordt immers het vestigingsproces onderbroken, zodat hoofdzakelijk snelle vestigingen overblijven. Dit zou kunnen resulteren in een keuze voor te korte rustperiodes.

Kievit

Op koeienland vestiden zich nog Kieviten tot in de 4^e week van mei. Gezien echter het afnemende aantal vestigingen per ha, lijkt uitscharing na 10 mei ongunstig. De meeste vogels (11 van de 12) vestigden zich zo snel na het uitscharen dat een rustperiode van 6 weken voor hen voldoende zou zijn geweest. Op niet herbeweid schapenland waren 3 van de 4 legsels er tijdig genoeg om binnen 6 weken uit te kunnen zijn. Opmerkelijk is dat in de maand mei zich nauwelijks meer Kieviten vestigden op maailand, terwijl op voorbeweid land er nog zo'n 18 werden gevonden. Wellicht komt dat door de hoge graslengte op het maailand in deze periode.

Grutto

Op koeienland vestigden zich slechts 2 Grutto's en pas in een zo laat stadium dat voorbeweiding met koeien voor deze soort weinig interessant lijkt. Op schapenland zijn 6 nieuwe legsels aangetroffen. Van de 5 op niet-herbeweid land hadden er 3 uit kunnen zijn binnen een rustperiode van 6 weken. Mogelijk biedt schapenland met uitschaardatum voor begin mei en een rustperiode van 7 weken voor de Grutto enige kansen.

Tureluur

Op met koeien voorbeweid land werden 3 nieuwe legsels gevonden, waarvan 2 op percelen die pas in de 4^e week van mei waren uitgeschaard. De vestiging gebeurde zo snel dat de legsels binnen 6 weken uit hadden kunnen zijn. Op schapenland werden 5 legsels aangetroffen. Van de 3 legsels op niet-herbeweid land had er 1 mogelijk niet binnen 6 weken uit kunnen zijn.

Voorbeweiding zou dus niet zonder betekenis kunnen zijn voor de Tureluur, mits wordt gezorgd voor een rustperiode van 6 weken (koeienland) of 7 weken (schapenland). De lage aantallen laten echter geen duidelijke konklusie toe.

Kemphaan

Van de 18 in het COAL-onderzoek gevonden nesten lagen er 12 in met schapen of koeien (voor)beweid land. Van deze 12 betroffen er 5 nieuwe legsels. De 3 legsels op koeienland (uitgeschaard voor 2 mei) hadden zeker binnen 6 weken na uitscharing uit kunnen zijn. Hetzelfde gold voor de 2 legsels aangetroffen op schapenland (uitscharing voor 2 mei). Voorbeweiding lijkt dus zeker van betekenis voor de Kemphaan, mits niet later dan begin mei wordt uitgeschaard en 6 weken rust in acht wordt genomen. Deze konklusie is weliswaar gebaseerd op weinig gegevens, maar wordt gesteund door Van der Geld (1977) die al eerder vaststelde dat de Kemphaan in de Schaalsmeerpolder voorkeur heeft voor voorbeweide percelen.

3.4 Effekt maaien op kuikens

Het voorgaande is gebaseerd op gegevens over legsels. Deze kunnen echter een te optimistisch beeld geven. Dat eieren uit zijn voor het

maaien wil immers niet zeggen dat de kuikens ook in veiligheid zijn. Daarom is een tweede onderzoek gedaan om vast te stellen:

- a. of er vlak voor het maaien (nog) kuikens op het perceel aanwezig zijn;
- b. zo ja, of deze kuikens kans zien te ontsnappen.

Aanwezigheid vlak voor maaien

Op 32 ha maailand in Waterland-Oost is nagegaan of vlak voor het maaien (nog) pullen aanwezig waren. Probleem is dat pullen in hoog gras moeilijk zijn waar te nemen. Daarom is vooral gekeken naar de aanwezigheid van alarmerende ouders, naar wordt aangenomen een betrouwbare indicator.

Van de *Kievit* werd geen enkel ouderpaar met pullen waargenomen, ook niet op percelen waar nog 3 à 10 dagen voor het maaien legsels waren uitgekomen.

Van de *Grutto* werden 3 gezinnen waargenomen, terwijl op deze 32 ha 20 legsels waren uitgekomen. Het is overigens niet zeker of de betreffende pullen op hetzelfde perceel waren uitgekomen als waar ze werden aangetroffen. Op 2 percelen waren 3 legsels respectievelijk 2, 3 en 2 à 7 dagen voor het maaien uitgekomen. Hier werden vlak voor het maaien geen gezinnen meer aangetroffen. Gruttogezinnen *kunnen* dus binnen 2 dagen zijn weggetrokken.

Van de *Tureluur* werd 1 nest met pullen aangetroffen, terwijl er op deze 32 ha 3 legsels waren uitgekomen. De pullen waren nog maar net uit en werden pas tijdens het maaien ontdekt. Twee waren doodgemaakt, twee hadden het maaien overleefd. Op een ander perceel, waar een legsel 3 à 7 dagen voor het maaien was uitgekomen, werd vlak voor het maaien geen ouderpaar meer gezien. Tureluurpullen *kunnen* dus binnen 3 à 7 dagen zijn vertrokken.

Gedrag tijdens het maaien

In enkele gevallen werd met meerdere waarnemers geprobeerd vast te stellen of pullen die tijdens het maaien nog aanwezig zijn kunnen ontsnappen. Daarbij werd enkele malen waargenomen dat grotere pullen van de Grutto via de sloot ontsnapten in de richting van hun alarmerende ouders. In één geval werd een Gruttopul direkt na het maaien waargenomen op het zwad. Hoe deze pul heeft kunnen overleven is onduidelijk.

Uit deze incidentele waarnemingen kan alleen maar worden gekonkludeerd dat tijdens het maaien de ouders pogingen doen de pullen weg te lokken en dat de nog aanwezige pullen *kunnen* ontsnappen. Hoe groot de kans daarop is valt niet te zeggen. Wel is deze kans waarschijnlijk te vergroten door voor het maaien te zorgen voor verstoring.

3.5 Samenvatting

Samenvattend kunnen we nu voor *maailand zonder maai beperking* konkluderen dat:

- deze gebruiksvorm zeer goede kansen kan bieden voor Kievit, goede voor de Grutto, vrij goede voor de Tureluur en geringe voor de Kempphaan;
- uitstel van de maaidatum op vroeg land voor de Kievit weinig, voor de Grutto enig en voor de Tureluur en de Kempphaan veel voordeel zou kunnen bieden.

Voor *voorbeweid land* kunnen we konkluderen dat:

- de dichtheden lager zijn dan op maailand, maar voor de Kempphaan juist hoger;
- later in het seizoen ook voor de Kievit de dichtheid hoger is;
- bij uitscharing na eind april (schapen) resp. begin mei (koeien) weinig vestigingen meer plaatsvinden;
- een rustperiode van 6 weken (koeienland) of 7 weken (schapenland) voldoende lijkt voor een redelijk broedsukses.

Deze konklusies gelden vanzelfsprekend alleen onder de huidige Waterlandse omstandigheden. Bovendien zijn zij gebaseerd op een één-jarig onderzoek met relatief weinig gegevens over voorbeweid land, Tureluur en Kempphaan. Gegevens ontbraken om vast te stellen in hoeverre 1982 een afwijkend jaar was voor de weidevogels. De konklusies kunnen dus een wat te optimistisch, maar ook een wat te pessimistisch beeld geven. Vervolgonderzoek zal dit moeten uitwijzen. Intussen is in het hierna volgende beheersplan geprobeerd het voordeel van de twijfel gelijkelijk te verdelen over boeren en natuurbescherming.

4 BEHEERSPLAN

SAMENWERKINGSVERBAND

4.1 Doelstellingen en uitgangspunten

Algemene *doelstelling* van het beheersplan is de totstandkoming van een landbouw in het relatienotagebied die:

- inkomens en arbeidsomstandigheden kan opleveren die vergelijkbaar zijn met die in vergelijkbare gebieden waar verbeteringswerken worden uitgevoerd;
- redelijk uitzicht biedt op handhaving van de populaties weidevogels, waaronder die van "kritische" soorten;
- wordt gedragen door de betrokken boeren en natuurbeschermers.

Om deze doelstellingen te realiseren worden de volgende algemene *uitgangspunten* gehanteerd:

1. Beheersbepalingen moeten aan de ene kant *doelmatig* zijn (d.w.z. een concrete bijdrage leveren aan het weidevogelbeheer), aan de andere kant *inpasbaar* zijn in de bedrijfsvoering;
2. Zoveel mogelijk vermijden van iedere onnodige *starheid*;
3. Zoveel mogelijk rekening houden met, en gebruik maken van *verschillen* tussen gebieden, bedrijven, percelen, soorten vee en soorten vogels;
4. Zo goed mogelijk gebruik maken van de *flexibiliteit* van bedrijven en vogels;
5. Geen hoge *toetredingsdrempel*. Liever goed inpasbare bepalingen waaraan veel bedrijven meedoen dan slecht inpasbare waarbij de meeste het laten afweten. Dit temeer omdat een beheersovereenkomst de enige mogelijkheid is om te worden gekompenseerd voor het uitblijven van cultuurtechnische verbeteringen;
6. Geen starre *gebiedsgrenzen*. Het is niet aanvaardbaar dat in het ene gebied boeren geen beheersovereenkomst *mogen* tekenen, terwijl in het ande-

- re gebied boeren welhaast *moeten* tekenen omdat dat de enige manier is om te worden gekompenseerd voor het uitblijven van verbeteringswerken;
7. Er moet konsekvent worden geredeneerd vanuit *het bedrijf*. Een beheersbepaling heeft niet alleen konsekwenties voor het desbetreffende perceel, maar ook voor de andere percelen van het bedrijf, dus ook voor de daar aanwezige vogels. Ook deze neveneffecten moeten in de beoordeling van beheerspakketten worden meegenomen;
  8. Ruime differentiatie in keuzemogelijkheden. Afschaffing van het starre onderscheid tussen "licht" en "zwaar" beheer. In plaats daarvan werken met *meerdere minimumpakketten*. Voor elk type bedrijf moet er in principe tenminste één inpasbaar minimumpakket zijn. Daar bovenop kan het bedrijf desgewenst verdergaande bepalingen accepteren;
  9. Differentiatie naar gebied. Maximaal rekening houden met de natuurlijke verschillen in *vroegheid* tussen gebieden en percelen;
  10. Differentiatie naar beheersdoelen. Afschaffing van de eis dat een beheersbepaling gunstig moet zijn voor *alle* weidevogels. Deze eis is overigens niet langer houdbaar op grond van de huidige inzichten in het weidevogelonderzoek (o.a. Beintema & Müskens 1981). In plaats daarvan steeds streven naar een beheersvorm die gunstig lijkt voor een bepaalde *groep* van vogels. Bijvoorbeeld maaien voor Kievit, Tureluur en Grutto, voorbeelden gevolgd door een rustperiode voor Kievit en Kemphaan;
  11. *Vergoedingen* moeten *volledig* zijn. Dat wil zeggen niet alleen compenseren voor lagere opbrengsten of hogere kosten, maar ook voor het inleveren van *keuzevrijheid* en voor extra *risiko*. Voorbeeld: het vastleggen van een maaiplicht voor een groot percentage van de bedrijfsoppervlakte kan betekenen dat vee langer moet worden opgesteld. De daarmee gemoeide (arbeids) ~~kosten~~ dienen te worden vergoed;
  12. *Flexibele* overeenkomsten. Het moet mogelijk zijn dat een bedrijf begint met een minimumpakket, maar na een of twee jaar overgaat op een zwaarder pakket of omgekeerd;
  13. Als het beheersplan wordt gedragen door betrokkenen mag ook van de boeren worden verwacht dat zij medeverantwoordelijkheid accepteren voor de weidevogels. Dit betekent dat elk bedrijf dat een overeenkomst tekent enerzijds *recht* heeft op een redelijk percentage *onbeperkt* land, anderzijds de *plicht* tot een redelijke minimumbijdrage aan het *beheer*. Dit betekent afschaffing van de omstreden 100% regel.

4.2 Algemene opzet

De algemene opzet van het plan is als volgt:

- Elk bedrijf heeft recht op maximaal 50% van de bedrijfsoppervlakte *zonder beperking*;
- Op de overige 50% gelden een aantal *algemene beheersbepalingen* en kan worden gekozen uit 3 *minimumpakketten*;
- Daarnaast heeft de boer recht op één of meer *aanvullende bepalingen* die bovenop het minimumpakket kunnen worden gekozen;
- Tenslotte zijn er enkele *experimentele bepalingen* die alleen kunnen worden gekozen voor zover kan worden voorzien in begeleidend onderzoek.

Bij het afsluiten van een overeenkomst wordt vastgelegd welk gebruik (maaien, voórbeweid) er op welke percelen zal plaatsvinden. De bepalingen en percelen worden gekozen op grond van 2 criteria: inpasbaarheid en te verwachten effecten op de weidevogelstand (ook elders op het bedrijf). Afronding van de 50% 'vrij' naar boven volgens perceelsgrenzen is mogelijk.

AANVULLENDE EN EXPERIMENTELE BEPALINGEN

MINIMUPAKKET I	MINIMUPAKKET II	MINIMUPAKKET III	VAARLANDREGELING
50% maaiplicht	30% maaiplicht (met datum)	30% maaiplicht 20% voorweiden met rustperiode	extensief beweiden
ALGEMENE BEPALINGEN - handhaven waterpeil - datum voorjaars werkzaamheden - maaimethode - ad hoc regeling koloniebroeders			

RECHT OP 50% VAN DE BEDRIJFSOPPERVLAKTE VRIJ

Toelichting:

De 50% 'vrij' is gekozen omdat het daarmee voor de meeste bedrijven mogelijk lijkt om een overeenkomst aan te gaan. Maar dit hangt uiteraard sterk af van de nadere invulling van de 50% beperking. Ook zou enige differentiatie worden aangebracht afhankelijk van de resultaten van inpasbaarheidsonderzoek.

Voor de weidevogels lijkt de 50% beheerd zeer gunstig als de vogelrijke percelen worden gekozen. Bovendien bestaat de mogelijkheid dat boeren meer dan 50% kiezen.

De experimentele bepalingen dienen om ervaring op te doen met enkele gebruiksvormen waarvan het effect in de praktijk nog te onzeker is.

4.3 Algemene beheersbepalingen

In het hierna volgende wordt gesproken over vroeg, midden en laat land. Dit verwijst naar het feit dat er gebieden zijn waar de grasgroei in het voorjaar relatief vroeg, gemiddeld of laat op gang komt. Deze kwalificaties zijn gebaseerd op het Toedelings- en beheersplan van de WJBW uit 1980. De kaart uit dit rapport is als uitgangspunt genomen omdat het maai-onderzoek van het Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL) ons inziens methodisch niet betrouwbaar genoeg is. Een uitgebreider onderzoek naar het op gang komen van de grasgroei is zeer noodzakelijk.

De algemene bepalingen luiden als volgt:

1. Niet rollen, slepen, stalmest uitrijden, bespuiten, ploegen, herinzaaien en doorzaaien na 1, 8 en 15 april (voor resp. vroeg, midden en laat land) tot de eerste maaisnede. Een uitzondering geldt voor voorbeweid land, waar binnen 24 uur na uitscharing mag worden gerold en gesleept. Pleksgewijs doorzaaien en onkruidbestrijden blijft mogelijk.

Toelichting:

Voor de *weidevogels* levert deze bepaling betere kansen voor legsels en kuikens. Op vroeg land loopt de rustperiode van 1 april tot 15 à 25 mei, d.i. 45 à 55 dagen.

De uitzondering rollen en slepen na voorbeweiding kan schade opleveren, maar alleen voor de weinige eieren die de beweiding hebben overleefd. De betekenis van voorbeweiden is echter gelegen in de broedgelegenheden die erna ontstaan.

Mest uitrijden blijft mogelijk, maar niet met stalmest, die veel schade

kan toebrengen aan legsels.

Voor het *bedrijf* kan deze bepaling betekenen dat in een laat voorjaar in het geheel niet kan worden gerold en gesleept. De vergoeding zal met name moeten compenseren voor het produktieverlies dat dan ontstaat. Slepen na voorbereiding is vaak noodzakelijk om te voorkomen dat het ruwvoer wordt verontreinigd met mest. Na beweiding met schapen zal slepen vaak achterwege blijven.

2. Geen verlaging van het huidige *waterpeil*. Op onderbemalen land hoeft het peil niet te worden opgezet. Van laaggelegen land mogen door onderbemaling de greppels worden drooggemalen, d.w.z. een slootpeil van 20 cm beneden maaiveld.

Toelichting:

Voor *weidevogels* geldt een niet te laag slootpeil als gunstig. Dit effect zou te maken hebben met de structuur van de vegetatie en het aanbod en de bereikbaarheid van het voedsel. Een zeer hoog peil lijkt niet nodig of zelfs ongunstig. De uitzondering voor laaggelegen percelen lijkt daarom aanvaardbaar.

Voor het *bedrijf* betekent het achterwege laten van peilverlaging dat pas later kan worden gesleept, gerold, uitgereden, gemaaid, beweid, enz. Dit is inpasbaar wanneer een ander deel van het bedrijf wel wordt onderbemalen. Daarop kan dan vroeg in het voorjaar worden geweid of een goede kuilsnede worden gewonnen. Onderbemaling op laaggelegen percelen is vaak nodig om dergelijke percelen überhaupt geschikt te houden voor agrarisch gebruik. Het recht op fixatie voorkomt dat bedrijven, willen zij een overeenkomst tekenen, eerst een stap achteruit moeten doen.

3. Bij het maaien moeten *maatregelen* worden genomen om eventueel nog aanwezige *pullen* een kans te bieden om te ontsnappen. Daartoe moeten 2-12 uur voor het maaien enige stokken met plastik zakken midden in het perceel worden geplaatst om ouders met pullen te verjagen. Ook de wijze van maaien moet worden aangepast. Na het maaien van de wendakkers dient, vanuit het midden van het perceel, te worden toegemaaid naar òf de sloten òf de greppels (als ze droog staan). De greppels mogen niet worden leeggemaaid.

Toelichting

Deze bepaling maakt het mogelijk het broedsukses te verhogen zonder produktieverlies. Wel is wat extra arbeid nodig. Er zijn meerdere methoden om pullen te verjagen. De keuze voor stokken met plastik zakken is gemaakt met het oog op de controleerbaarheid.

4. *Sparen broedkolonies*. Vestigt zich op de 50% beperkt land een kolonie van Visdief, Zwarte Stern of Kluut, dan is de boer verplicht deze met rust te laten en zo nodig af te rasteren. Dit kan naar keuze van de boer worden gekompenseerd in de vorm van geld, voer of gebruik van SBL-land.

Toelichting:

Bij koloniebroeders kan met maatregelen op een kleine oppervlakte een grote bijdrage worden geleverd aan het broedsukses. Omdat niet valt te voorspellen waar de vogels zich vestigen is gekozen voor een ad hoc regeling.

4.4 Minimumpakketten

De nu volgende minimumpakketten gelden bovenop de algemene beheersbepalingen. Elk bedrijf kan het pakket kiezen dat het best past. Waar percentages worden genoemd, zijn dit percentages van de *totale* bedrijfsoppervlakte. Waar wordt gesproken van een maaiplicht wordt bedoeld op maaien op de gebruikelijke wijze, niet voor zomerstalvoeding.

4.4a MINIMUMPAKKET I

- Op 50% van het land een maaiplicht, maar geen maaidatum. Geen beweiding na 1, 8 resp. 15 april (voor vroeg, midden resp. laat land).

Toelichting

De betekenis van dit pakket voor *weidevogels* is drieërlei:

- a. De garantie wordt geboden dat 50% van de bedrijfsoppervlakte gedurende 7 à 10 weken in het broedseizoen wordt gevrijwaard van beweiding en daarmee van vertrapping. Bovendien neemt de totale vertrapping af, omdat het (jong)vee langer moet worden opgesteld. Weliswaar kan vroeg worden gemaaid, maar afgaande op het onderzoek in 1982 lijkt dit geen bezwaar voor de Kievit, nauwelijks voor de Grutto en vrij weinig voor de Tureluur. Overigens zal de boer in de praktijk een deel van de 50% later maaien.
- b. De continuïteit van het gebruik neemt toe. Daarmee wordt optimaal gebruik gemaakt van de plaatstrouw die is aangetoond voor Kievit, Grutto en (minder) voor de Tureluur (Fabritius, mond. med.). Een vogel die zich na een suksesvol broedgeval het volgend jaar op het zelfde maai-

perceel vestigt loopt door deze bepaling niet het risico dat het legsel wordt vertrapt.

Terzijde: de continuïteit is ook van belang voor planten.

- c. De intensiteit van het graslandgebruik kan hoog blijven. Dit lijkt gunstig omdat extensivering niet zelden blijkt te leiden tot verlaging van weidevogeldichtheden.

Wanneer voor de 50% de rijkere weidevogelpercelen worden gekozen kan het broedsukses op het totale bedrijf niet onbelangrijk toenemen. Vooral ook op de bedrijven die met de keuze voor dit pakket meer percelen dan nu zullen maaien.

In principe zijn op vroeg gemaaid land nog wat ekstra broedgevallen mogelijk na het maaien, bijvoorbeeld van de Scholekster. In de praktijk echter zal daarvan weinig terechtkomen omdat meestal op het etgroen wordt beweid.

Voor het *bedrijf* heeft dit minimumpakket vergeleken met beide andere het voordeel dat geen produktieverlies hoeft op te treden. Wel kunnen zodanige problemen ontstaan met de beweiding dat langere opstalling van (jong)vee of voederaankopen noodzakelijk worden. De extra zekerheid voor de vogels betekent dus extra risico voor de boer. Dit pakket kan goed inpasbaar zijn voor bedrijven die zich vooral richten op een hoge melkproduktie in de stalperiode (veel kuilvoer van goede kwaliteit). Maar ook voor bedrijven met een slechte verkaveling die weinig jongvee en schapen hebben voor beweiding van afgelegen percelen.

4.4b MINIMUMPAKKET II

- Op 20% alleen de algemene beheersbepalingen;
- Op 30% een maaiplicht maar met een maaidatum. Hier mag niet worden geweid na 1, 8 resp. 15 april.

Het gaat om de volgende maaidata:

	1 juni	8 juni	15 juni	22 juni
vroeg land	15%	15%		
midden land	10%	10%	10%	
laat land		10%	10%	10%

Toelichting:

Voor de *weidevogels* heeft dit pakket dezelfde betekenis als het vorige, maar met twee verschillen:

- a. De maaidatum is gemiddeld wat later. Daardoor kan het broedsukses van Grutto en Tureluur relatief toenemen en lijken ook latere broeders als Kemphaan en Zomertaling een kans te krijgen.
- b. De continuïteit in het gebruik is nog groter: per perceel wordt niet alleen vastgelegd *dat* er jaarlijks wordt gemaaid, maar ook dat er steeds vroeg of juist laat wordt gemaaid.

Dit pakket levert dus weliswaar een kleinere oppervlakte, maar een wat hoger broedsukses dan pakket I, met name voor de Grutto, Tureluur en Kemphaan. De 20% waar alleen de algemene beheersbepalingen gelden kan voor Kievit en Grutto nog een belangrijke extra bijdrage leveren als daar niet binnen 5 à 6 weken na rollen/slepen wordt gemaaid of geweid. Wordt daar wel geweid, dan neemt de beweidingdruk op de 50% 'vrij' af en kan ook daar nog ruimte ontstaan voor succesvolle broedgevallen.

Voor het *bedrijf* heeft dit pakket het nadeel van enig produktieverlies, maar de ruimte voor beweiding blijft groot. Het pakket lijkt goed inpasbaar voor bedrijven met veel jongvee, schapen en/of vleesvee. Maar ook voor bedrijven met weinig onderbemaling die op een deel van het land pas laat kunnen maaien. En voor bedrijven die hun vee in het weideseizoen moeilijk op stal kunnen melken en daardoor meer speelruimte nodig hebben voor beweiding.

4.4c MINIMUMPAKKET III

- Op 30% een maaiplicht, maar geen maaidatum; geen beweiding na 1, 8 resp. 15 april (vroeg, midden resp. laat land);
- Op 20% voorbereiding gevolgd door een rustperiode. Binnen 24 uur na uitscharing mag worden gerold en gesleept. Na de rustperiode kan naar keuze worden gemaaid of herbeweid.

De volgende rustperiodes moeten in acht worden genomen:

		<i>vroeg land</i>	<i>midden en laat land</i>
rustperiode na } beweiding met }	schapen	25 april-15 juni	1 mei-20 juni
	koeien	5 mei-15 juni	10 mei-20 juni

Toelichting:

Dit pakket lijkt op pakket I, maar voegt een extra element toe: voorbe-
weiding. Voor de *weidevogels* levert dit met name kansen voor de Kemphaan,
die zowel in 1982 als in eerder onderzoek in Waterland (Van der Geld, 1977)
voorkeur bleek te hebben voor voorbeweid land. Deze soort bleek zich in 1982
zo snel te vestigen dat een rustperiode van 6 weken ruim voldoende lijkt.

Voor de Grutto lijkt voorbeweiding nauwelijks interessant, maar voor Kievit
en Tureluur wel. Ook hier biedt de continuïteit kans op een verbetering van
het broedsukses. En ook hier kunnen de ruime beweidingmogelijkheden ruimte
opleveren voor succesvolle broedgevallen op het vrije land. In principe
kunnen bovendien nog enkele succesvolle broedgevallen optreden vóór de voor-
beweiding, met name van Kievit en Grutto.

Een bedrijf dat eerder uitschaart dan genoemde data moet toch tot 15 resp.
20 juni wachten met maaien/herbeweiden. Hiervoor is voorzichtigheidshalve
gekozen omdat de vestiging van vogels doorgaat tot begin mei.

Voor het *bedrijf* lijkt dit pakket ongeveer in te staan tussen beide vorige.
Vergeleken met pakket I is er minder ruimte voor vroeg maaien en meer voor
beweiding, terwijl op het voorbeweide land enig produktieverlies wordt ge-
leden. Vergeleken met pakket II is er meer ruimte voor vroeg maaien. Dit
pakket kan dus voor meerdere typen bedrijven inpasbaar zijn.

4.4d VAARLANDREGELING

Op nogal wat vaarland wordt niet gemaaid: omdat de percelen te klein zijn
(kleiner dan 1,5 ha) en/of omdat de bodem te slap is. Voor deze percelen
kan een uitzonderingsregeling worden gekozen. Deze houdt in dat er beweid
kan worden met maximaal 5 runderen of 5 schapen (en hun lammeren) per ha,
nadat de grasgroei op gang is gekomen (d.w.z. na 10 à 15 mei). Eind juni
(25 juni) mag meer vee worden ingeschaard. Verlandingsstroken en rietkra-
gen moeten (tegen vergoeding) worden afgerasterd.

Deze vaarlandpercelen mogen worden uitgeruild met land van de 50% waarvoor
een minimumpakket geldt.

Toelichting:

Het beheer van dergelijk vaarland vormt een probleem voor zowel de boer als
de natuurbescherming. Voor de weidevogels is maaien het meest wenselijk,
maar voor de gebruiker is dat juist lastig en/of kostbaar. Voor beweiding
ligt het omgekeerd: praktisch voor de boer, maar ongunstig voor weidevogels.
Beweiding in lage dichtheden zou voor weidevogels onschadelijk kunnen zijn,
maar leidt tot verzuivering en is voor de boer nauwelijks interessant. Daarom

is gekozen voor een compromis: enigszins verlate beweiding in matige dichtheden. De dichtheden zijn zo gekozen dat de grasgroei ongeveer wordt bijgehouden en verruiging tegengegaan. Doordat pas wordt ingeschaard als de grasgroei enige tijd op gang is, zal het vee minder hoeven te lopen en zal de vertrapping vermoedelijk gering blijven. Bovendien zullen vogels die al enige tijd broeden het nest beter verdedigen (vooral Kievit en Scholekster).

4.5 Aanvullende bepalingen

Bovenop het minimumpakket kan iedere boer één of meer aanvullende bepalingen kiezen met bijpassende vergoedingen. Deze bepalingen vallen uiteen in 3 categorieën:

- a. *Uitbreidende* bepalingen: één of meer bepalingen uit de minimumpakketten voor één of meer percelen van het vrije land;
- b. *Verzwarende* bepalingen: verzwaring van het minimumpakket door bijvoorbeeld uitstel van de maaidatum;
- c. *Experimentele* bepalingen: verzwarende of juist verlichtende bepalingen waarvan het effect nog onzeker is en die moeten worden begeleid door onderzoek.

Alle bepalingen kunnen worden afgesloten per perceel en per jaar. Op de bepalingen onder a en b heeft de boer recht (voor zover er redelijk uitzicht is op een verbetering van natuurlijke waarden), op experimentele bepalingen alleen voor zover onderzoekscapaciteit beschikbaar is. De hieronder vermelde lijst is slechts bedoeld als voorlopig.

4.5a Uitbreidende bepalingen

Elk van de bouwstenen van de minimumpakketten kan tevens worden gekozen voor één of meer van de vrije percelen.

Voorwaarde is dat er redelijk uitzicht is op een verbetering van natuurlijke waarden.

4.5b Verzwarende bepalingen

1. Niet rollen en slepen na voorbeweiding

Toelichting: Deze bepaling biedt overlevingskansen aan de legsels die door de beweiding zijn 'heengeslipt'. Dit kunnen er veel zijn als

de beweiding extensief en/of kortdurend is. In zulke gevallen is ook de inpasbaarheid groot, omdat het aantal flatten gering zal zijn. Dat is ook het geval als is geweid met bijvoorbeeld droge koeien of schapen.

2. Vervroeging uitschaardatum bij voorbeweiding

Toelichting: Deze bepaling zorgt dat de vestiging van vogels eerder op gang komt zodat mag worden verwacht dat het aantal succesvolle broedgevallen (zeker verhoudingsgewijs) toeneemt.

3. Uitstel maaidatum

Verlaten van de eerste snede op maailand of voorbeweid land. Het uitstel moet 1 of meer weken bedragen t.o.v. de in de minimumpakketten vastgestelde maaidata.

Toelichting: Deze bepaling kan ten goede komen aan het broedsukses van de Grutto en de zgn. kritische soorten. Wel bestaat het risico dat naarmate de maaidatum verder wordt uitgesteld de dichtheden teruglopen.

4. Vastleggen maaivolgorde

Waar wordt gewerkt met een maaiplicht zonder datum (pakketten I en III) ook de volgorde van maaien vastleggen.

Toelichting: Deze bepaling geeft extra continuïteit: Als een perceel dat het laatst wordt gemaaid ook het volgend jaar het laatst wordt gemaaid neemt de kans op broedsucces toe. Althans als we ervan uitgaan dat vogels niet alleen een zekere plaatstrouw, maar ook een zekere 'seizoenstrouw' vertonen.

5. Extensieve beweiding

Beweiding met minder dan 3 resp. 5 (vaarland) stuks vee per ha.

Toelichting: voor vaarland zie vaarlandregeling.

6. Afrasteren overhoeken e.d.

Deze bepaling geldt voor waardevolle verlandingsstroken, rietkragen en overhoeken.

7. Opzetten slootpeil

Opzetten van het slootpeil boven het huidige peil.

Toelichting: Deze bepaling kan vermoedelijk ten goede komen aan Tureluur, Kemphaan en enkele andere soorten.

8. Bemesting met stalmest

Uitrijden van 10 ton stalmest/ha/jaar buiten de broedtijd.

Toelichting: Deze maatregel zou stimulerend werken op de vestiging van bepaalde soorten weidevogels. Voor vaarland zal de vergoeding hoger moeten zijn dan voor rijland.

4.5 Experimentele bepalingen

Onderstaande experimentele bepalingen kunnen worden gekozen voorzover kan worden voorzien in begeleidend onderzoek. Deze bepalingen worden voorgesteld om ervaring op te doen met minder gebruikelijke regelingen.

1. Ad hoc-regeling zeldzame soorten

Doet zich een broedgeval voor van een zeldzame soort, dan kan de boer ad hoc een regeling treffen met het Bureau Beheer Landbouwgronden (B.B.L.)

Toelichting: Deze regeling is bedoeld voor soorten als Zomertaling, Kluut en Kempmaan. Gedacht kan worden aan later maaien, niet weiden, nestbeschermers, ruim om het nest heen maaien enz. De Kluut is ook hier opgenomen, omdat deze niet alleen in kolonies broedt, maar ook afzonderlijk.

2. Vorbewèiding zonder maaidatum

Niet vastleggen van een maaidatum na vorbewèiding.

Toelichting: Door het samenwerkingsverband is gekozen voor een rustperiode van 6 weken, omdat dit het minimum lijkt voor een redelijk broedsucces van Tureluur, Kempmaan en Kievit. Voor het bedrijf is een maaidatum echter bezwaarlijk, omdat extra risico wordt gelopen. Misschien is een maaidatum ook niet nodig, omdat in de praktijk de boer vaak al vóór 5 mei zal uitscharen en vaak al uit zichzelf pas na 6 of meer weken zal maaien. De enige manier om hier achter te komen is praktijkonderzoek.

Deze experimentele bepaling biedt daartoe de mogelijkheid.

4.6 Procedure vaststelling beheersovereenkomst

Afsluiting

De beheersovereenkomst wordt afgesloten tussen boer en B.B.L. Wat betreft de keuze van de percelen heeft B.B.L. de plicht en de boer het recht zich te laten adviseren door een natuurbeschermer die op de hoogte is van de wèdevogelstand ter plaatse. Deze kan op gezamenlijk verzoek het overleg bijwonen.

Ontheffingen

In geval ontheffing wordt gewenst, moet hierover binnen een week na aanvraag door B.B.L. gemotiveerd worden beslist. Gebeurt dit niet, dan geldt de ontheffing als verleend.

Toelichting: Dit is nodig om te voorkomen dat er weken op antwoord wordt gewacht, terwijl de bedrijfsvoering een snel besluit vereist.

4.7 Vergoedingen

Het Samenwerkingsverband is nog niet in de gelegenheid geweest een systeem van vergoedingen, horend bij de beheersbepalingen, op te stellen. Wel zijn de uitgangspunten voor het berekenen van de vergoedingen bepaald. De vergoeding dient te compenseren voor:

1. achterstand in ontwikkeling (smogelijkheden);
2. verlies aan opbrengst en extra kosten en arbeidsaanspraken op CAO-basis;
3. verlies keuzevrijheid en extra risico in bedrijfsvoering;
4. onderbenutting van investeringen.

Toelichting

ad 1. Assendelft dient te worden gehandhaafd als vergelijkingsgebied.

Vóór de ruilverkaveling was Assendelft vergelijkbaar met Waterland. Katwoude of Purmerland dienen niet als vergelijkingsgebied te worden gehanteerd, omdat zij deel uitmaken van het Proefgebied Nationaal Landschap Waterland.

Het verschil in ontwikkeling tussen Assendelft en het relatienota-gebied dient te worden vergoed.

ad 2. Opbrengstderving door verlate maaidata (ook na voorbereiding) dient te worden vergoed.

Als basisniveau voor maaidata dient de vroegste datum die per gebied wordt genoemd in het plan van de WJBJ minus één week. Uitstel van de maaidatum wordt per week vergoed. De vergoedingen, genoemd in het Concept Ontwerp Beheersplan Waterland, lijken onvolledig. Zo is geen rekening gehouden met de extra arbeid die is gemoeid met vervroegde opstalling in het najaar bij hoog peil. Vergoedingen (ook voor voorbereid land) dienen te worden gebaseerd op gedegen grasproductie- en bedrijfsmodellenonderzoek.

Van extra arbeidsaanspraken is bijvoorbeeld sprake bij maaien of beweiden (beide noodzakelijk voor het behoud van natuurlijke waarden) van vaarland. Maar ook als door uitstel van de maaidatum moet worden overgegaan van kuilen op hooien.

ad 3. Het vastleggen van een bepaald gebruik (continuïteit) levert meer zekerheid voor vogels, maar voor de boer juist extra risico. Een pakket dat gemiddeld goed inpasbaar is kan in een bepaald jaar nadelig werken.

Heeft de boer zich bijv. vastgelegd op een bepaald percentage maaien, dan kan dit bij slecht weer betekenen dat vee moet worden binnengehaald. Dit betekent extra arbeid. Dergelijke risico's zijn te schatten en dienen volledig te worden vergoed. Maar ook los van extra risico's komt een beperking van de vrijheid van handelen, voor zover zinvol voor vogels, in aanmerking voor een vergoeding. Deze laatste vergoeding hoeft vanzelfsprekend niet hoog te zijn.

ad 4. Als door opbrengstdervingen minder vee kan worden gehouden is er sprake van onderbenutting van investeringen (stalruimte, melktank enz.). Hiervoor dient volledig te worden gekompenseerd.

Vergoedingen die op dit moment worden vastgesteld, missen een gedegen onderbouwing. Daarom zijn twee soorten onderzoek nodig:

- meerjarig grasproduktie-onderzoek;
- inpasbaarheidsonderzoek (aanpassing van basisgegevens en structuur van het bedrijfsmodel van het Proefstation voor de Rundveehouderij aan de Waterlandse situatie).

Het moet mogelijk zijn vergoedingen jaarlijks aan te passen op grond van dit onderzoek.

4.8 Algemene betekenis beheersplan

Het beheersplan moet worden beoordeeld op 2 criteria: inpasbaarheid en betekenis voor weidevogels. Deze criteria hangen samen: hoe groter de inpasbaarheid, hoe meer boeren bereid zullen zijn te tekenen en hoe groter de oppervlakte voor weidevogelbeheer.

De pakketten mogen niet alleen op zichzelf worden beoordeeld. Niet elke soort heeft goede kansen bij ieder pakket, maar voor elke soort is er een geschikt pakket. Hetzelfde geldt voor de bedrijven: niet elk pakket is inpasbaar voor ieder bedrijf, maar ieder bedrijf kan een inpasbaar pakket kiezen. De pakketten vullen elkaar dus aan.

Een principieel voordeel van deze werkwijze is dat het meedoen aan het beheersplan een positieve keus van de boer kan worden, waardoor een meer verantwoordelijke opstelling kan worden verwacht.

Een andere konsekwentie is dat het onderscheid tussen licht en zwaar beheer vervalst. Hetzelfde pakket kan voor het ene bedrijf zwaar zijn en voor het andere licht.

De betekenis van de verschillende pakketten voor weidevogels is samengevat in bijgaande tabel (waarin + wil zeggen vrij grote, ++ grote betekenis).

	Minimumpakket		
	I	II	III
Kievit	++	+	++
Grutto	++	+	+
Tureluur	+	++	+
Kemphaan		+	++

De betekenis is ingeschat op grond van de onderzoeksresultaten voor 1982. Vanzelfsprekend is deze basis aan de smalle kant, omdat het slechts om één jaar gaat en vrij weinig gegevens werden verzameld over voorbeweid land, Tureluur en Kemphaan. Voortzetting van het onderzoek lijkt dan ook essentieel. Voorlopig echter valt te verdedigen dat elk pakket uitzicht biedt op handhaving en verbetering van dichtheid en broedsucces van meer dan één vogelsoort. En de pakketten samen voor alle 4 de soorten. Voorwaarde is dat de boeren ook daadwerkelijk verschillende pakketten zullen kiezen. De kans daarop lijkt zeer groot.

5 SLOT

De activiteiten van het samenwerkingsverband en het COAL-onderzoek hebben de laatste maanden geleid tot bijstelling van de voorstellen van de Adviescommissie. De 100% regel is vervallen en de maaidata zijn vervroegd. Toch zijn er nog verschillen met het plan van het samenwerkingsverband. Omdat de voorstellen van de Adviescommissie nog niet definitief zijn, gaan we er hier verder niet op in. Bovendien liggen er nog wensen die niet door de Adviescommissie kunnen worden ingewilligd, maar een beleidsverandering vergen op landelijk niveau.

In dit slothoofdstuk gaan we in op:

- de belangrijkste vragen voor verder onderzoek
- enkele punten die op landelijk niveau moeten worden geregeld.

5.1 Verder onderzoek

Voor een doelmatig weidevogel beheer dat inpasbaar is in de bedrijfsvoering van moderne veehouderijbedrijven is meer onderzoek nodig. Het is nodig veel precieser te weten wat het broedgedrag is van de verschillende weidevogelsoorten en welke factoren van invloed zijn op dichtheid en broedsukses. Op die manier kunnen onnodige beperkingen in de bedrijfsvoering worden vermeden.

Om het beheersplan de komende jaren verder te verbeteren zijn onder meer de volgende onderzoeken nodig:

- Voortzetting van het onderzoek van afgelopen jaar:
  - relatie tussen maaidatum en broedsukses
  - broedsukses op voorbeweid land
  - aanwezigheid en gedrag van pullen bij het maaien
  - grasproduktieverlies bij uitstel maaidatum

- De invloed van graslandgebruik op de predatiekans.
- Vestigingsgedrag van de Kemphaan (plaats, snelheid).
- De relatie tussen graslandgebruik en dichtheid van legsels.
- De effecten van verschillen maaimethoden op pullen.
- Bedrijfsmodellenonderzoek naar inpasbaarheid van verschillende bepalingen in de bedrijfsvoering.
- Onderzoek naar gebruiksmogelijkheden van vaarland en de effecten daarvan op weidevogels.

5.2 Landelijk

Om het beheersplan van het samenwerkingsverband goed te kunnen realiseren, is het nodig een aantal regelingen op landelijk niveau te veranderen:

- Momenteel is het niet mogelijk buiten de aangewezen reservaten en beheersgebieden overeenkomsten af te sluiten. Wij vinden dat alle boeren in Waterland, ook buiten de relatienota-gebieden, de mogelijkheid moeten hebben een beheersovereenkomst aan te gaan.
- Op gronden in eigendom van natuurbeschermingsinstanties, verworven of pachtvrij gekomen na 1 december 1977, kan geen beheersovereenkomst worden afgesloten. Deze regeling moet vervallen. In plaats daarvan dient er een regeling te komen voor een gebruiksrecht voor boeren (gekoppeld aan een beheersplicht).
- Om verpaupering tegen te gaan dient er een investeringsregeling te komen voor boeren in relatienota-gebieden. Gedacht kan worden aan subsidies op aangepaste investeringen als trekkers met brede banden, gescheiden mestbewaring en kranen en boten voor vaarboeren.

5.3 Tenslotte

Dit plan is het resultaat van een half jaar intensieve samenwerking tussen boeren en natuurbeschermers. Zij hebben nu eens niet tegen elkaar gewerkt, maar met elkaar.

Er is niet gewerkt met standaardoplossingen van landbouw en natuurbescherming, maar met creatieve oplossingen, gebaseerd op veldonderzoek en wederzijdse overtuiging.

Daarom verdient dit plan een serieuze behandeling.

6 LITERATUUR

- Adviescommissie Noord-Holland van de Stichting Beheer Landbouwgronden, 1981
Concept-Ontwerp-Beheersplan Waterland. Haarlem.
- Beintema, A.J. & G.J.D.M. Mûskens, 1981
De invloed van beheer op de produktiviteit van weidevogels.
Rapport RIN, Leersum.
- Contact Milieubescherming Noord-Holland, Centrum Landbouw Milieu, Dirk Tanger, Werkgroep Jonge Boeren Waterland, 1982
Het effect van graslandgebruik op de produktiviteit van weidevogels en grasland in Waterland. Projektbeschrijving.
- Geld, J. v.d., 1977
De Schaalsmeerpolder 1977. Intern Rapport Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. 's Graveland.
- Werkgroep Jonge Boeren Waterland, 1980. Toedelingsplan en Beheersplan.